

SZEMLÉ

Laus et polemia

Gábor Csilla: Laus et polemia. Magasztalás és vetekedés közép- és kora újkori szövegtípusokban, Debreceni Egyetemi Kiadó – Bolyai Társaság – Egyetemi Műhely Kiadó, Debrecen – Kvár 2015. 348 old.

Gábor Csilla új tanulmánykötetének egyes darabjai 2007–2014 között készültek és jelentek meg és/vagy hangzottak el. Amint azt a szerző a bevezetőben írja, a tematikát részben a különböző konferenciák, szakmai tanácskozások, részben saját érdeklődése határozta meg.

A szakmaiság ismérve – a szerző eddigi munkásságán és elért eredményein kívül – a kiadványokban kötelező módon megjelenítendő lektor, Bitskey István neve, ez az, ami látványos, viszont ha beleolvasunk a kötet előszavába és jegyzetanyagába, számos ponton találkozunk a szakmai konzultációról árulkodó megjegyzésekről: a szakma legelismertebb képviselői (köztük Csorba Dávid, Knapp Éva, Madas Edit, Imre Mihály) szóltak hozzá az írásokhoz és értékelték pozitívan azokat. Akötet tehát nem csak kutatási eredményekről szól, hanem a tudományos együtt gondolkodás, a kutatói együttműködés szép példáit is nyújtja az olvasó számára.

A kötet szerkesztői kivitelezése az egykori tanítványt, immár munkatársat, Korondi Ágnes irodalomtörténészt dicséri, aki maximális odafigyeléssel gondozta a szerteágazó bibliográfiai és jegyzetanyaggal ellátott szövegeket.

A Debreceni Egyetemi Kiadó és a Bolyai Társaság – Egyetemi Műhely Kiadó közös gondozásában megjelenő kötet a szerző szakmai tájékozódását, mondhatni útvonalatát is jelzi, hiszen a Debreceni Egyetemen szerzett doktorátus gyümölcseként folyamatos együttműködés alakult ki a két szakmai műhely között, ezt az a tény is mutatja, hogy több tanulmány közös projekt eredményeként született,

például a Debreceni Egyetem Reformációkutató és Kora Újkori Művelődéstörténeti Műhelyének OTKA pályázata keretében.

A kötet izléses, archaizáló borítója, melyet Bándi Emese tervezett, máris a tematikára irányítja a figyelmet; viszont, akárcsak a cím, nem csak a tematikát jelzi, hanem az írások hangulatát is hűen idézi: *Laus et polemia* – alapvetően még mindig latin kultúrájú, de magyar nyelvű irodalmi szférából származó szövegekről szólnak az írások, a 16–17. század hitvitairódalma, a barokk mentalitás dicsfénykultusza sejlik föl a két kulcsszó mögött.

A fejezetcímek további résztemákhoz vezetnek minket, melyek között ott találjuk a címlapon szereplő *A Kolozsvári Bóldog Aszszony síró képét*, vagyis a kolozsvári Piarista (egyetemi) templomban található könnyező Mária-kép köré szerveződő szövegeket vizsgáló tanulmányt is.

A kötet három tömbbe gyűjti a tanulmányokat, a címben megkeresve és kijelölve azt a közös pontot, ami összeköti őket: *Istendicséret és szentisztelet: szöveg, használat, érték* – elsősorban a szentisztelettel kapcsolatos szövegek mentén felmerült kérdésekre fókuszál.

A Változatok magyarságtudatra, hazára, régióra című rész a nemzet történet kora újkori szövegeit veszi célba a prédikációk, az emlékirat műfaján keresztül: Csete István, Gyalogi János kéziratban maradt beszédei, Kornis Gáspár emlékirata árul el sok érdekes részletet arról, hogy miként gondolkodtak a kora újkorban a nemzet sorsáról.

A Disputáció és kommunikáció talán a legegységesebb fejezetcím: az itt szereplő írások

„a konfesszionalizáció korának három hitvitáját értelmezik egyház-, retorika-és kommunikáció-történeti szempontok mentén” (7.): a hitviták korának több szempontú szövegvizsgálata történik ezekben a tanulmányokban. Tematikus szempontból kapcsolódnak a szerző által szerkesztett, 2013-ban megjelent szöveggyűjteményhez, amelyben éppen a szóban forgó hitviták közül található meg néhány: *Keresztyéni felelet. Hitviták a 16–17. századból* (Kolozsvár, Polis Kiadó).

A részletes ismertetés sem képes visszaadni a tanulmányok információgazdagságát. A tanulmányok ennek ellenére olvashatóak, érdeklődéssel olvashatja az is, aki nem kifejezetten irodalomtörténész, illetve aki nem régi irodalommal és művelődéstörténettel foglalkozik. A hozzáférhető stíluson kívül ennek oka lehet az a kulturális érintettség is, ami az írások tematikájával kapcsolatos.

A síró Boldogasszony-képéről, a köré szerveződő szöveg hagyományról szóló például (Mária könyve: „A Kolosvári Bódog Aszszony síró Képe”, 185–210.) helyi érdeklődése miatt is érdeklődésre számíthat, hiszen sokan kérdeznek rá ennek a képnek a történetére, hazai és kölföldi emlék műkedvelők egyaránt. Nyilván már az is fontos, hogy a kalandos sorsú kegykép körüli történeti adatok közül is többet tisztáz a tanulmány (ilyen például a Füzesmikolán található hasonló kegyképpel való összefüggés: melyik az eredeti, ill. a másolat?), de számunkra az is érdekes lehet, hogy mit írtak róla a korabeli egyházi írók, milyen prédikációk hangozhattak el róla és előtte a helyszínen – a hozzá kapcsolódó kultusz alakulása során. Ennek feltárása érdekében Gábor Csilla Csete István jezsuita hatkötetnyi kézirat predikációját vallatja, amelyek az Akadémiai Könyvtár gyűjteményéből kerültek elő, de érdekes információkat szolgáltat ehhez a kérdéshez a kollektív szerzőségű, a képhez fűződő csodákat felsorakoztató könyvecske is. Tudván, hogy Kolozsvár akkor is multikonfesszionális lakóközösség volt, sejthetjük, hogy a könyvet más valóságok is elolvasták. Arra vonatkozóan is találnunk tehát információt, hogy ezeket a csodákat hogyan kommentelték és értelmezték lapszéli jegyzetekben a Mária-tiszteletben, egyáltalán a szentkultuszban és a

csodákban kételkedő unitáriusok. Mi lehet az ésszerű és természetes magyarázat arra, ha valaki lenyelt egy tűt, és mégsem hal bele? (L. 207. oldal.) Egyik-másik bejegyzés a humort sem mellőzi.

De ha már a felekezeteknél tartunk, rákérdezhetünk akár éppen a szentkultusz témájában a hitvitairodalom néhány jellegzetességére: *miért is vitatkoznak valójában ezek a jó atyafiak, ha sohasem jutnak semmire?* Egyik a másikat meg nem győzheti... Monoszloi András veszprémi püspök és Gyarmathi Miklós királyhelmei református prédikátor szenttiszteletet körüljáró szövegeinek retorikai és kontextuális elemzése során kibontakozik a válasz erre a kérdésre is a jellegzetes 17. századi kommunikációs jelenség kapcsán.

Még mindig a szentkultuszról tartva a következő kérdésünk lehetne ez: *Hogyan születik vagy jön létre egy szent?* Nem véletlen a furcsa fogalmazásmód, ugyanis nem a szentté válás egyébként valóban korfüggő aszketikus folyamatára gondolok, hanem arra, hogy miként találják ki és építik fel fokozatosan hosszú évszázadok szövegei egy nem létező szent történetét, aki aztán nem létező létezőként majd még egy szerzetesrendet is „alapít”... Remete Szent Pálról van szó, akire hivatkozva Boldog Özséb az egyetlen középkori magyar alapítású (és ma is működő) férfirendet létrehozta, Erdély történetébe is „beleíródva”... A tanulmány címe: *Kitalált szent, valódi kultusz (Remete Szent Pál)? Szövegek tamáságai.* (69–84.) A szöveg nemcsak az első életrajz szerzőjének, Jeromosnak az utalásaira támaszkodik, hanem a szövegben keres olyan rejtett kódokat, amelyek a fikcionalításra utalnak: a magyar kódexek legendaváltozatai (Debreceni, Érdy: Peer-kódex) ismételtelen elárulják a létező fiktív voltát, de a nem létező létezését is...

Egy következő kérdés ehhez kapcsolódóan ez lehetne: *mi van akkor, ha létezett ugyan az illető szent, de teljesen más volt, mint amilyen?* Ebben az esetben most már az előző *vita* írójáról, a tudós szentként ismert Szent Jeromosról van szó (de lehetne másról is), aki a kitaláltatást ugyan megúsztta, de az ókori, középkori, majd kora újkori szövegek tükrében szinte önmaga ellentétébe fordult-torzult a személyisége...